



ONDERZOEKS- EN
ADVIESBUREAU

Sittard Plakstraat 18-22

Inventariserend veldonderzoek door middel van
proefsleuven

BAAC rapport A-10.0434

september 2011

Auteur:

drs N. Witte

Status:

Definitief



Colofon

| | |
|---------------------|--|
| ISSN: | 1873-9350 |
| Redactie: | drs I.J. Cleijne |
| Tekst: | drs N. Witte |
| Bijdrage: | drs J. van Horssen |
| Veldwerk: | drs I.J. Cleijne (projectleider) drs J. van Horssen drs N. Witte |
| Vondstdeterminatie: | drs J. van Horssen |
| Fysische geografie: | Dr Ir. L. A. Tebbens |
| Tekeningen: | T. Beukelaar en J. van Gestel |

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Jac Ruyters Groep en van BAAC bv, 's-Hertogenbosch.

BAAC bv

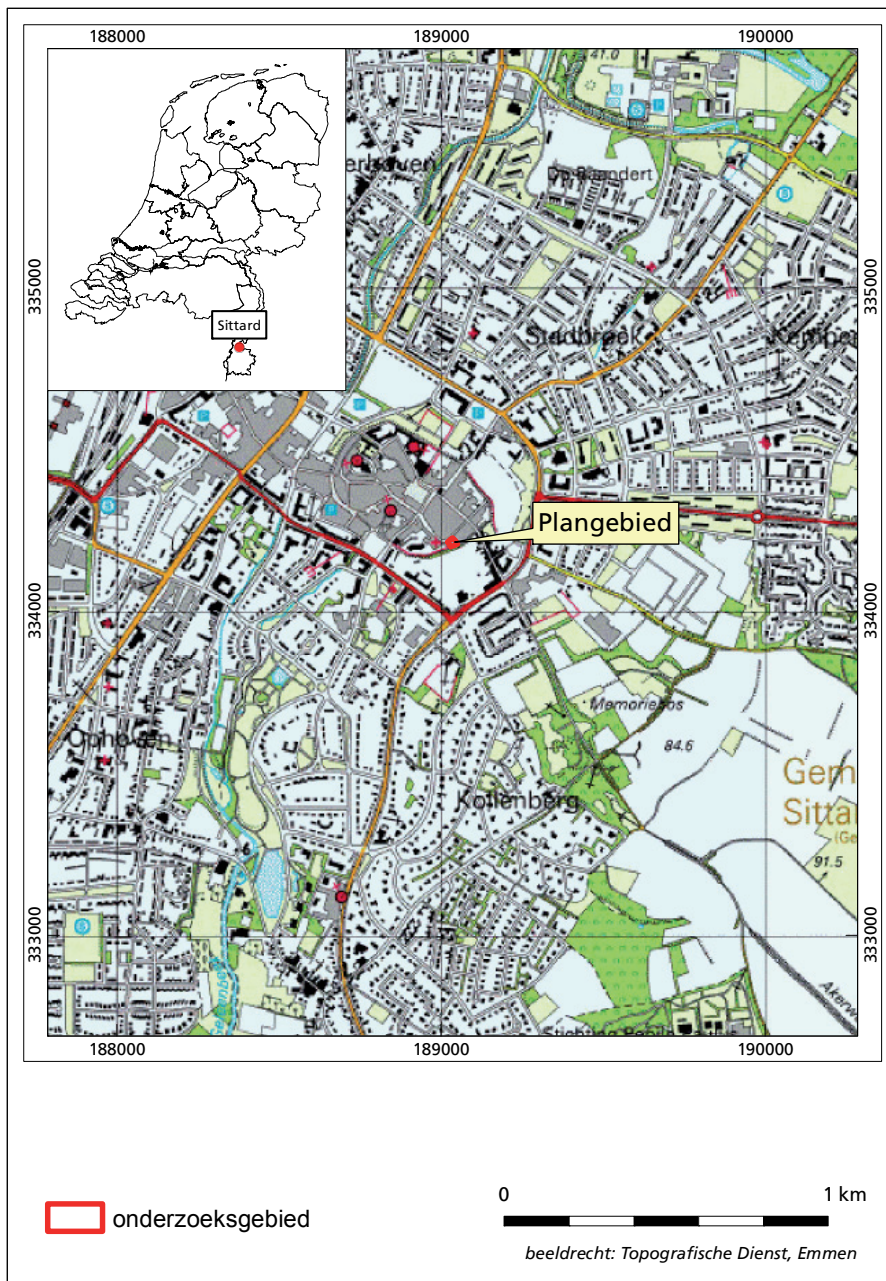
onderzoeks- en adviesbureau voor Bouwhistorie, Archeologie, Architectuur- en Cultuurhistorie

Graaf van Solmsweg 103
5222 BS
s-Hertogenbosch
Tel.: (073) 61 36 219
Fax: (073) 61 49 877
E-mail: denbosch@baac.nl

Postbus 2015
7420 AA
Deventer
Tel.: (0570) 67 00 55
Fax: (0570) 618 430
E-mail: deventer@baac.nl

Inhoud

| | | |
|-----------|-----------------------------------|----|
| 1 | ■ Inleiding | 7 |
| | 1.1 Inleiding | 7 |
| | 1.2 Ligging plangebied | 7 |
| | 1.3 Administratieve gegevens | 8 |
| 2 | ■ Achtergrond | 9 |
| | 2.1 Geologie | 9 |
| | 2.2 Geomorfologie | 9 |
| | 2.3 Bodem | 10 |
| | 2.4 Historie Sittard | 11 |
| | 2.5 Historie plangebied | 12 |
| | 2.6 Archeologische verwachting | 14 |
| 3 | ■ Onderzoeksvragen | 15 |
| 4 | ■ Werkwijze IVO-P | 17 |
| 5 | ■ Resultaten | 19 |
| | 5.1 Bodemopbouw | 19 |
| | 5.2 Sporen | 25 |
| | 5.3 Vondsten | 32 |
| | 5.4 Inspectie "keermuur" | 33 |
| 6 | ■ Beantwoording vragen PvE | 35 |
| 7 | ■ Waardering vindplaats | 39 |
| | 7.1 Waarderingstabel | 39 |
| | 7.2 Advies | 40 |
| 8 | ■ Samenvatting | 43 |
| 9 | ■ Literatuur | 45 |
| 10 | ■ Begrippenlijst | 47 |



Afbeelding 1. Locatiekaart.



1 Inleiding

1.1 Inleiding

In het plangebied “Plakstraat 18-22” te Sittard, gemeente Sittard-Geleen is door BAAC bv in opdracht van de Jac Ruyters Groep een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven (IVO-P) uitgevoerd. De reden hiervoor is de geplande ontwikkeling van een appartementencomplex in het plangebied. De graafwerkzaamheden hiervoor zullen eventueel aanwezige archeologische resten kunnen verstoren.

Het plangebied ligt binnen de omwalling van het historische centrum van Sittard en heeft als zodanig een hoge archeologische verwachting. Archeologisch vooronderzoek in de vorm van een bureauonderzoek is uitgevoerd door BAAC bv.¹ De resultaten van dit vooronderzoek hebben het bevoegd gezag doen besluiten een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven (IVO-P) uit te voeren.

Het doel van dit proefsleuven onderzoek was het toetsen van de archeologische verwachting die bij het vooronderzoek is opgesteld. Daarbij dienden aard, omvang, fysieke en inhoudelijke kwaliteit van eventuele resten of vindplaatsen te worden vastgesteld. Bevoegde overheid bij dit onderzoek is de gemeente Sittard-Geleen.

1.2 Ligging plangebied

Het plangebied ligt in het zuidoosten van de historische kern van Sittard. Het gebied is gelegen in de derde stadsuitbreiding van Sittard. Deze uitbreiding wordt algemeen gedateerd in de tweede helft van de 13de eeuw. De percelen Plakstraat 18 tot en met 22 liggen direct ten noorden van de pastorie van het Agnetenklooster en worden in het oosten begrensd door de achterzijde van de Agnetenwal. De oppervlakte van het plangebied is circa 460 m². In afbeelding 1 is de ligging van het plangebied weergegeven. Momenteel is het plangebied braakliggend na de recente sloop van drie garagepanden.

Het onderzoeksgebied is gelegen binnen de begrenzing van een archeologisch monument (AMK terrein 16613), welk de gehele binnenstad van Sittard beslaat. Het betreft een terrein van hoge archeologische waarde. Hierdoor is archeologisch vooronderzoek verplicht gesteld.

1 Schorn, 2007.

1.3 Administratieve gegevens

| | |
|---------------------------------------|--|
| Provincie: | Limburg |
| Gemeente: | Sittard-Geleen |
| Plaats: | Sittard |
| Toponiem: | Plakstraat 18-22 |
| Datum onderzoek: | 15-12-2010 tot en met 16-12-2010 |
| BAAC projectnummer: | A-10.0434 |
| Coördinaten: | 189.029/334.226 189.047/334.211 189.027/334.202 189.014/334.216 |
| Oppervlakte onderzoeksgebied: | 460 m ² |
| Onderzoeksmeldingsnummer: | 44048 |
| Onderzoeksnummer: | 34434 |
| Soort onderzoek: | IVO-P |
| Opdrachtgever: | Jac Ruyters Groep Postbus 83 6102 AC Echt Contactpersoon: de heer Ton Peters |
| Bevoegde Overheid: | Gemeente Sittard-Geleen Postbus18 6130 AA Sittard Contactpersoon: mevr. M. Aarts |
| Uitvoerder: | BAAC bv Graaf van Solmsweg 103 5222 BS 's-Hertogenbosch 073-6136219 |
| Projectleider BAAC bv: | drs I.J. Cleijne Senior KNA-archeoloog i.cleijne@baac.nl |
| Bewaarplaats documentatie en vondsten | Momenteel op het BAAC-kantoor te 's-Hertogenbosch; deze worden te zijner tijd overgedragen aan het Provinciaal Depot Bodemvondsten Limburg |



2 Achtergrond

2.1 Geologie Dr. Ir. L. A. Tebbens

Sittard ligt in het Zuid-Limburgse lössgebied. Het gebied wordt gekenmerkt door een voor Nederlandse begrippen sterk reliëf. Het is een heuvelland met een hoogteligging variërend van ongeveer 60 tot 320 meter +NAP. De ondergrond van het gebied bestaat uit een aantal door breuken begrensde schollen (horsten en slenken). De Feldebiss vormt de zuidelijke begrenzing van de Centrale Slenk. De Feldebiss is een ZO-NW georiënteerde breukzone en loopt dwars door Sittard heen. Nabij Sittard bedraagt het hoogteverschil tussen gelijktijdig gevormde afzettingen aan weerszijden van de breuk circa 20 meter. Sittard ligt op het Caberg 3 terras.² De sedimenten van dit rivierterras zijn afgezet door de Maas tijdens de voorlaatste ijstijd, het Saalien, circa 250.000-130.000 jaar geleden.³ De hoogteverschillen tussen opeenvolgende rivierterrassen van de Maas bedragen maximaal enkele meters. In vele gevallen is het reliëfverschil echter genivelleerd, omdat de terrassen bedekt zijn met löss. Op het Caberg 3 terras heeft de wind in de voorlaatste ijstijd (laat-Saalien, 250.000-130.000 jaar BP) en de laatste ijstijd (het Weichselien, 115.000–10.150 jaar BP) löss afgezet. De löss is afgezet als een pakket sterk siltige leem dat in dikte varieert van 1 tot 20 meter en deel uitmaakt van de Formatie van Boxtel, te weten het Laagpakket van Schimmert.⁴

2.2 Geomorfologie

De geomorfologische kaart⁵ geeft aan dat het plangebied bestaat uit een daluitspoelingswaaier (code 5G5), al dan niet bedekt met dekzand of löss. De daluitspoelingswaaier hangt vermoedelijk samen met de aanwezigheid van de Geleenbeek. De Geleenbeek stroomde ten westen van de historische kern van Sittard en ontwatert de lössafzettingen op de hoger gelegen plateauterrassen ten zuiden van Sittard. De löss kan in ongestoorde ligging op de plateaus meerdere meters dik worden, terwijl met name op de hellingen en in lager gelegen dalen vaak verspoelde löss voorkomt. In het lössgebied komen vele asymmetrische droge dalen voor. De dalen zijn gevormd onder periglaciale condities, toen de ondergrond bevroren was en het water dus gedwongen was langs het oppervlak af te stromen. De dalen zijn in het Holoceen vaak gedeeltelijk opgevuld met colluvium, bestaande uit verspoelde löss afkomstig van de hellingen. De bodemkaart geeft aanwijzingen voor een droog dal dat vanuit zijn oorsprong bij de gehuchten Hillensberg en Bingelrade ten oosten van Sittard tot in het plangebied doorloopt.

De enige watervoerende lopen in de buurt van het plangebied zijn de Geleenbeek ten westen van de historische kern van Sittard en de Molenbeek

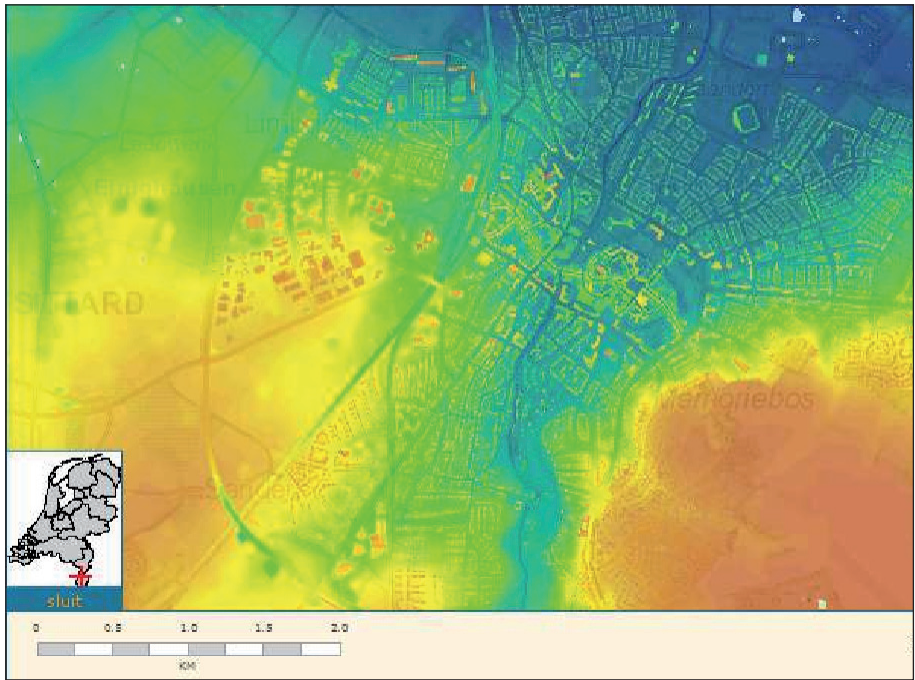
2 RGD 1989.

3 Van den Berg, 1996.

4 Schokker e.a. 2003.

5 Staring Centrum.

die van zuid naar noord door Sittard heen loopt. Op de historische kaart uit de periode 1837-1844 en op uitsneden van het AHN (zie afbeelding 2) is te zien dat Sittard is ontstaan ten oosten van het dal van de Geleenbeek. Het plangebied (dat in de historische kern ligt) ligt dus op de oostelijke flank van dit beekdal op de overgang naar een plateau terras. De Molenbeek die in of net ten westen van het plangebied ligt, is echter door mensen voor 1250 gegraven⁶ en zou later overkluisd kunnen zijn. Deze beek begint als zijtak van de Geleenbeek aan de oostzijde van de wijk Ophoven en mondt weer uit in de Geleenbeek ten noordoosten van de wijk Overhoven.



Afbeelding 2. Sittard en dal Geleenbeek op een uitsnede van de AHN.

2.3 Bodem

Het plangebied is op de bodemkaart van Nederland niet gekarteerd, omdat het gebied in de bebouwde kom ligt. Vanwege de nabijheid van de stadswal is de kans op een al verstoord bodemprofiel groot. Op grond van de aanwezige bodemeenheden in de directe omgeving van Sittard zouden er in het plangebied radebrikgronden (code Bld6) kunnen voorkomen met een hellingklasse A (< 2%, vlak en bijna vlak) of een associatie (code AHI) van löss en terrashellinggronden met een hellingsklasse D (8-16%, sterk hellend). De radebrikgronden zijn lössgronden of oude rivierkleigronden met een grijsbruine, humushoudende bovengrond (Ah-horizont) of bouwvoor (Ap-horizont) tot circa 30 cm dik. De aanwezigheid van een briklaag (klei-inspoelingslaag) is karakteristiek voor deze bodem. Onder deze bovengrond ligt een lichter gekleurde klei-uitspoelingshorizont (E-horizont), die tevens lichter van textuur is. Op circa 40 tot 50 cm diepte begint de sterk verbruinde klei-inspoelingshorizont (Bt-horizont), die weer zwaarder van textuur is door de ingespoelde klei. Na een

6 Van Luyn 1993.

geleidelijke overgang via een eveneens verbruinde en sterk gehomogeniseerde BC-horizont begint meestal dieper dan 110 cm de C-horizont, de onveranderde löss. Deze bevat minder kleideeltjes dan de Bt-horizont en is vaak lichter van kleur door de kalkrijkdom. De radebrikgronden zijn relatief hoog gelegen en kennen daarom een sterk verbruind profiel. Roest en grijze vlekken komen al voor onder de klei-inspoelingslaag (Bt-horizont).

Radebrikgronden worden alleen aangetroffen in oude lössafzettingen en op de pleistocene Maasterrassen. Radebrikgronden kunnen zich eveneens ontwikkeld hebben op plaatsen waar oude rivierklei (afgezet in het Laat-glaciaal of Vroeg-Holoceen) aanwezig is. Door langdurige bodemvorming kan het bodemprofiel hier zodanig ontkalkt zijn, dat kleideeltjes mobiel werden en konden uitspoelen. Hierdoor kan er ook in deze gronden een klei-inspoelingshorizont (Bt-horizont) ontstaan zijn.

2.4 Historie Sittard⁷

De eerste schriftelijke vermelding van Sittard dateert van 1157. Sittard was toen nog geen stad maar waarschijnlijk een zogenaamde motte nederzetting. De nederzetting bestond uit een motte, een voorburcht en een kerk. Uit archeologisch onderzoek is naar voren gekomen dat zowel motte, voorburcht als kerk omringd waren door een gracht en een wal.

In de loop van de 12de eeuw vond er een uitbreiding van de kleine nederzetting plaats. Ook deze werd beschermd door een gracht en omwalling. In 1243 kreeg Sittard stadsrechten wat de groei van de stad bevorderd zal hebben. In de tweede helft van de 13de eeuw vond er een grote uitbreiding van de stad plaats waarbij de oppervlakte meer dan verdubbelde. De stad werd daarbij voorzien van een drietal landpoorten: de Limbrichterpoort in het westen, de Putpoort in het oosten en de Broekpoort, ook wel Lewenberger poort genoemd, in het noorden. Aan de zuidzijde van de stad bevond zich geen landpoort maar wel een waterpoort: Het Steinen Muurke, waar de Molenbeek de stad binnen kwam. In de nabijheid van de reeds genoemde Broekpoort verliet het water de stad weer. Met name de oost-west route was van groot belang voor de stad, de uitvalsweg naar het noorden was van mindere betekenis, zij werd vooral gebruikt om het vee naar de omliggende weilanden te brengen. De stad had voor een deel nog een agrarisch karakter.

In de loop van de 15de eeuw veranderde het aanzicht van de vesting. Omdat het geschut steeds effectiever werd, was men genoodzaakt de verdedigingswerken aan te passen. Zo werden muurtorens verlaagd en ingericht als platforms waarop kanonnen konden worden geplaatst. De poorten werden eveneens verlaagd en voorzien van voorwerken opdat ze minder kwetsbaar zouden zijn voor inslagen van vijandelijk geschut. In de 16de eeuw werden de verdedigingswerken verder gemoderniseerd. Zo werden er nabij de Putpoort en de Broekpoort nieuwe bastions en schootsvelden aangelegd.

⁷ Gebaseerd op Luyn van 1993 en Schorn 2007.

De modernisering van haar vestingwerken was geen overbodige luxe voor de

stad. Sittard heeft in haar geschiedenis verschillende malen geleden onder oorlogsgeweld. Uiteindelijk werd de oorlog van 1672 tot 1678, tussen Frankrijk en de Republiek, haar fataal. Grote delen van de stad zijn daarbij in brand gestoken terwijl de vestingwerken dermate verwoest werden dat zij niet meer herbouwd werden. Eind 1678 was Sittard dan ook geen vestingstad meer. Na verloop van tijd werden de nog bestaande vestingwerken geheel of gedeeltelijk gesloopt (poorten, bastions en wallen) en/of gedempt (grachten). Toch is nog tot op de dag van vandaag een groot deel van de binnenwal behouden gebleven evenals een deel van de zicht- en schootsvelden van de voormalige vesting aan de noord- en oostzijde van de stad.

2.5 Historie plangebied

De Plakstraat, gelegen in het zuidoosten van de middeleeuwse stad, behoort tot de uitleg van de stad in de 13de eeuw. Ook deze uitbreiding was omgeven door een omwalling. Thans loopt een deel van de Plakstraat nog steeds parallel aan deze omwalling die tevens de zuidoostelijke begrenzing van het plangebied vormt. Over de betekenis van de naam Plakstraat tast men in het duister. Van Doorn⁸ oppert de mogelijkheid dat de naam zou zijn afgeleid van het Middelnederlandse woord blec of blic, een stuk land dat juist boven het water uitsteekt, met een tweede betekenis van terrein, erf of werf. Afgaande op de klank ligt deze niet ver af van het Middelhoogduitse Bleich, Blech of Pleich van Bleiche. Dit zou dan verwijzen naar het bleken van bijvoorbeeld linnen op de Bleichplatz. De straat behoorde niet tot de belangrijkste van de stad, maar toch lagen hier na verloop van tijd een aantal voorname huizen waaronder de Voogdij en het Huis Dobbelstein. Dit laatste, adellijke, huis was omgracht, waarbij de Molenbeek voor de aanvoer van het water zorgde. In de tweede helft van de 17de eeuw werden de Voogdij en het Huis Dobbelstein gesloopt ten behoeve van de bouw van het klooster Sint Agnetenberg. Van het onderzoeksterrein zijn onderstaande historische gegevens bekend. Aan de voorzijde wordt het begrensd door de Plakstraat, aan de achterzijde door de middeleeuwse omwalling, de huidige Agnetenwal. Op de kadastrale kaart van circa 1832 staan een aantal kleine ondiepe bouwsels op het terrein afgebeeld.

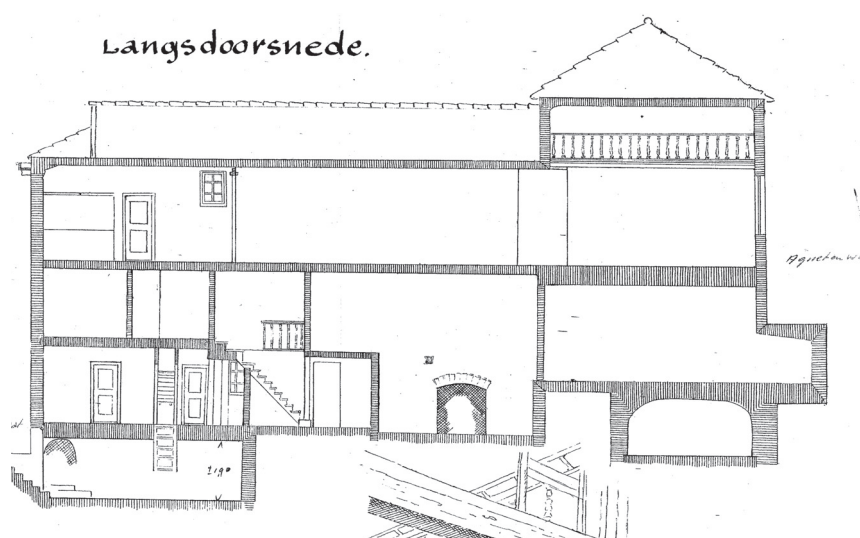
Uitzondering daarop is een groter gebouw dat aan de zijde van de wal staat aangegeven. Uit tekeningen teruggevonden op het stadsarchief van de gemeente Sittard-Geleen en tekeningen in bezit van de huidige eigenaar blijkt dat aan de Plakstraat alhier een 16de eeuws pand gestaan heeft. Het pand aan de walzijde zou, gezien de dikte van het muurwerk, ouder kunnen zijn. Het geheel is rond het derde kwart van de 20ste eeuw gesloopt. Vermoedelijk is in de loop van de 19de eeuw een pand achter dit huis gebouwd. Deze 19de eeuwse nieuwbouw had de voorgevel aan de zijde van de wal. De wal had inmiddels haar verdedigende functie verloren. Het pand aan de Plakstraat kende een kelder (circa 1,30 meter onder maaiveld), drie bouwlagen en een kap. De kelder was vanaf de straat toegankelijk. Het pand aan de achterzijde had eenzelfde indeling, zij het dat de verdiepingen hier hoger gelegen waren. Dit in verband met de aanwezigheid van het aardlichaam van de oude verdedigingswal. Na verloop van tijd zijn deze panden met elkaar vergroeid. Het ziet er naar uit dat bij de sloop van het pand, ergens in de jaren '60/'70

8 Van Doorn 2004.



Afbeelding 3. Het onderzoeksgebied op een uitsnede van de kadastrale kaart van omstreeks 1832.

van de vorige eeuw, een deel van de gevel aan de walzijde intact is gebleven. Waarschijnlijk omdat enerzijds deze gevel als keermuur van de omwalling functioneert, anderzijds omdat deze muur als perceelsafschieding langs het voetpad op de omwalling dienst doet. In deze 'perceelsmuur' waren ten tijde van het bureauonderzoek in 2007 de openingen terug te vinden van een deur die toegang tot het pand gaf en twee ramen die op de wal uitkeken. Op een luchtfoto uit 1960 genomen voor de sloop van het pand, zijn de deur met aan weerszijden de vensters nog te zien. De meest recent bebouwing van het plangebied bestond uit enkele garagepanden op de percelen Plakstraat 18-22. Deze panden zijn onlangs gesloopt.



Afbeelding 4. Doorsnede voormalige bebouwing Plakstraat 18



Afbeelding 5. Uitsnede luchtfoto van omstreeks 1960.

Afbeelding 6. Voormalige garagepanden aan de Plakstraat 18-22.

2.6 Archeologische verwachting

Doordat het plangebied is gelegen in het van oorsprong middeleeuwse deel van de stad Sittard heeft het terrein een hoge archeologische verwachting op archeologische resten uit de perioden vanaf de Middeleeuwen tot en met de Nieuwe Tijd. Archeologische resten kunnen direct onder het oppervlak worden verwacht. Ter plekke van de kelders aan de Plakstraat 18 zijn oudere sporen dan middeleeuws bij de aanleg van de kelders mogelijk verstoord. In de rest van het plangebied kunnen nog wel oudere sporen aanwezig zijn. Ter hoogte van de voormalige bebouwing aan de Plakstraat 18 kunnen nog kelderresten van zowel het 16de eeuwse pand aan de Plakstraat als de daarachter gelegen woning aan de Agnetenwal (waarvan de fundamenten en de kelder mogelijk nog ouder zijn) in de ondergrond bewaard zijn gebleven.

Op zowel de rest van het terrein als onder het vloerniveau van de kelders kunnen nog bewoningssporen aanwezig zijn vanaf de Late Middeleeuwen tot heden, bestaande uit bijvoorbeeld houtbouwresten, muurresten, afvalkuilen en beerputten. Op het terrein zijn nog enkele bovengrondse muurresten aanwezig, die mogelijk nog nadere informatie kunnen verschaffen met betrekking tot de bouwgeschiedenis van het plangebied.

Raadpleging van de amateurarcheoloog de heer C.J.M. Meijs uit Limbricht heeft vier vondstmeldingen uit de Plakstraat opgeleverd met voornamelijk vondsten van middeleeuws en post-middeleeuwse aardewerkvond en resten van fundamenten uit mogelijk dezelfde periode. Daarnaast zijn er ook fragmenten van Romeinse dakpannen gevonden, die mogelijk duiden op de aanwezigheid van Romeinse bewoningssporen.



3 Onderzoeksvragen

Voor het uitgevoerde proefsleuvenonderzoek is een Programma van Eisen (PvE) opgesteld waarin de volgende onderzoeksvragen zijn geformuleerd:⁹

- Wat is de landschappelijke context van het onderzoeksgebied? Is het onderzoeksgebied gelegen op een lössplateau, een helling of een beekdal/droogdal?
- Hoe zag het landschap er uit voor de stadwording en welke relatie bestaat er tussen de landschappelijke eenheid en de vroegste bewoningssporen?
- Zijn er aanwijzingen voor colluviumpakketten in de ondergrond, die mogelijk oudere vindplaatsen afdekken en zo ja, wat valt te zeggen over de datering hiervan?
- Hoe is het gesteld met de gaafheid, zowel in horizontale als in verticale zin, en met de conserveringsgraad van de sporen en de verschillende materiaal-categorieën ter plaatse (inclusief archeo-botanisch en zoölogisch materiaal)? Is er een vondstlaag aanwezig?
- Wat is er te zeggen over de stratigrafie?
- Wat is de aard, omvang, kwaliteit en het verloop van de archeologische sporen en sporenclusters?
- Wat is de datering van de archeologische vondsten en tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren zij?
- Wat is de datering van de sporen?
- Wat is er te zeggen over de fasering van de archeologische resten?
- Zijn er maatregelen nodig ten aanzien van het eventueel nog aanwezige deel van de gevel aan walzijde van de voormalige bebouwing van Plakstraat 18?
- Hoe verhouden de archeologische resten zich tot de verdedigingswal (de Agnetenwal)?
- Hoe verandert na de aanleg van de stadswal het gebruik van het onderzoeksgebied en wat is de relatie tussen de aanleg van de stadswal en de eventuele veranderingen?
- Hoe zijn de waargenomen veranderingen te dateren en wat zegt dit over de datering van de stadswal?

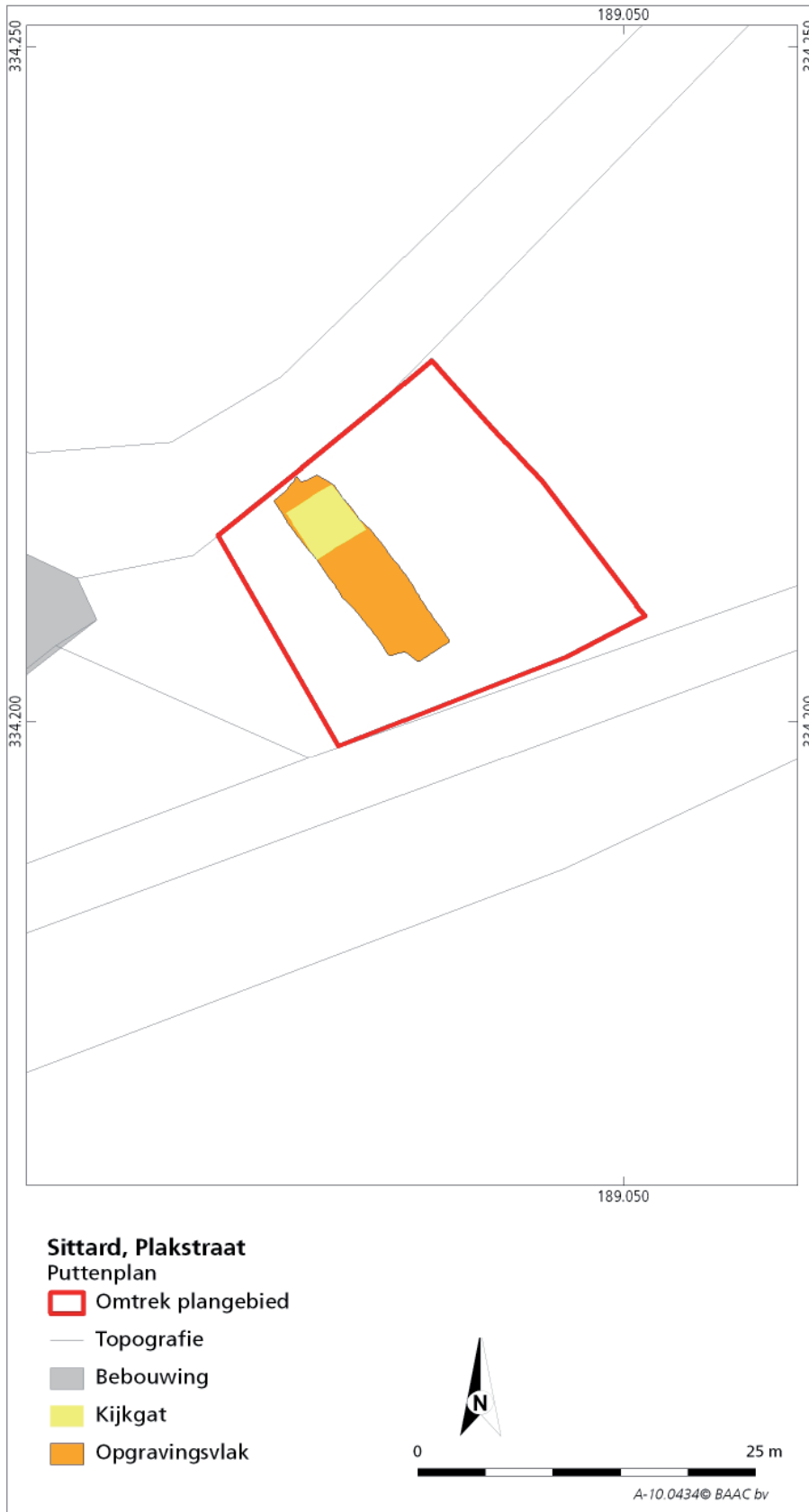
Het onderzoek valt binnen de thema's "De middeleeuwen en vroegmoderne tijd in Zuid-Nederland" en "de stad in de Middeleeuwen en vroegmoderne tijd" (hfst. 22 en 24 van de NOAA).¹⁰

De volgende thema's kunnen aan bod komen:

- ontstaan en ruimtelijke ontwikkeling van de stad
- de stad als centrum (economisch, bestuurlijk, militair, religieus en als centrum van onderwijs, kunst en wetenschap)
- de stedelijke identiteit (diversiteit en wooncultuur; materiële cultuur)

⁹ van den Berg 2010.

¹⁰ Arts es, 2007 en Bitter ea 2006.



Afbeelding 7. Puttenplan.



4 Werkwijze IVO-P

Conform het PvE is een proefsleuf haaks op de Agnetenwal over vrijwel de gehele lengte van het plangebied aangelegd. Daarnaast is er in de proefsleuf een kijkgat aangelegd om de dieper liggende bodemlagen te onderzoeken. Er zijn in het kijkgat drie extra vlakken aangelegd waardoor het totale aantal onderzochte vierkante meters op circa 100 m² uitkomt. Het archeologische team bestond uit drie personen: projectleider I.J. Cleijne, J. van Horssen en N. Witte.

De graafwerkzaamheden zijn uitgevoerd met behulp van een graafmachine met gladde bak. Het opgravingsvlak is machinaal aangelegd door laagsgewijs te verdiepen tot op het eerste sporenniveau. In het kijkgat zijn vervolgens nog twee opgravingsvlakken op sporenniveaus aangelegd en een vlak in de ongestoorde ondergrond. De opgravingsvlakken zijn gefotografeerd, ingemeten, getekend (schaal 1:20) en met een metaaldetector afgezocht. Van zowel het vlak als het maaiveld zijn NAP hoogtes genomen. Het meetsysteem is door middel van een GPS gegeorefereerd. Het noordelijke lengteprofiel van de proefsleuf is volledige gedocumenteerd, gefotografeerd en getekend (schaal 1:20). De aangetroffen archeologische sporen ter hoogte van het kijkgat zijn gecoupeerd en nader gedocumenteerd.



5 Resultaten

Het onderzoek heeft plaatsgevonden in een werkput waarin in eerste instantie een vlak is aangelegd over de gehele lengte. De bovengrond van het onderzoeksgebied is grotendeels verstoord bij de aanleg en sloop van de recente bebouwing. Deze verstoringen gaan echter in het algemeen niet diep waardoor op een geringe diepte (0,50 meter onder maaiveld) reeds archeologische sporen zijn waargenomen. Onder dit meest recente niveau zijn ter hoogte van het kijkgat nog twee oudere sporenniveaus aangetroffen. Het betreft hier twee niveaus met goed definieerbare en dateerbare sporen uit de middeleeuwen, veelal met 12de en 13de eeuwse datering. Tijdens het veldwerk van het IVO-P zijn er 36 spoornummers uitgedeeld die voor het merendeel kuilen en of paalkuilen betroffen. Daarnaast zijn er 3 muurwerken aangetroffen (S1, S27 en S30). Bij zowel het aanleggen van de opgravingsvlakken als bij het couperen van de sporen is archeologisch vondstmateriaal aangetroffen (zie bijlage vondstenlijst). Het betreft 15 vondstnummers met fragmenten aardewerk voornamelijk dateerbaar in de middeleeuwen. Er zijn tijdens het proefsleuvenonderzoek geen geschikte contexten aangetroffen voor het nemen van bodemmonsters.

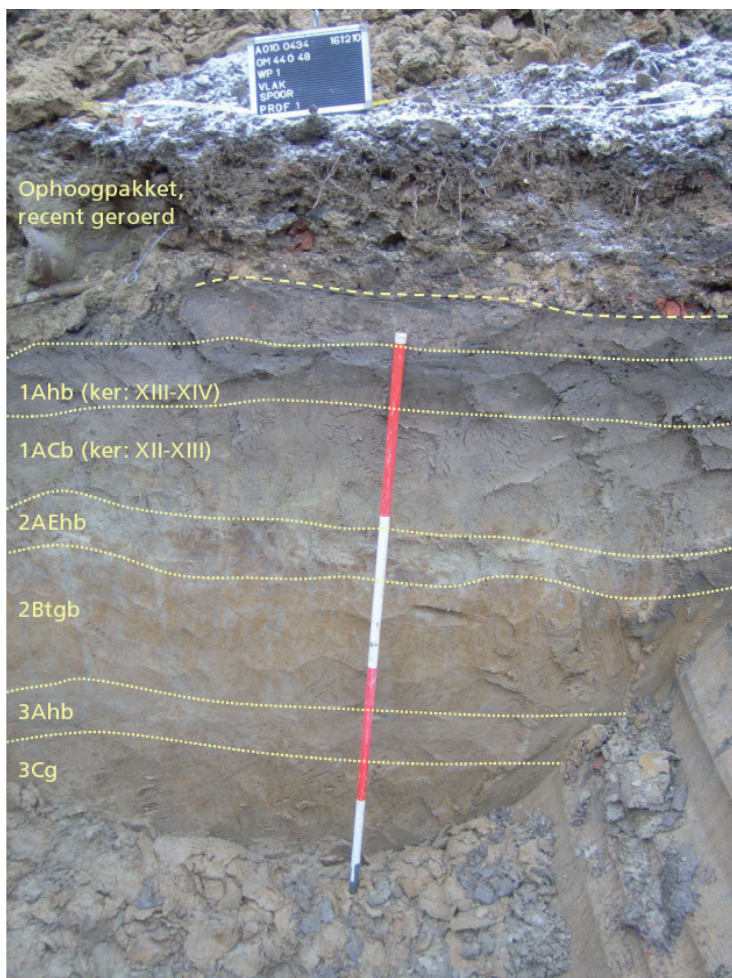
5.1 Bodemopbouw Dr. Ir. L.A. Tebbens

Methoden en resultaten veldonderzoek

Tijdens het onderzoek is een verdiept kijkgat aangelegd dat tot in de natuurlijke ondergrond reikte. Hier is één sedimentkolom opgenomen. Tijdens de opname zijn de lithologische en bodemkundige karakteristieken van het profiel geregistreerd.

Het belangrijkste resultaat is dat de bodemopbouw onder een geroerd ophoogpakket ter plaatse nog geheel intact is, hetgeen van tevoren niet werd verwacht. Vanaf het maaiveld is tot circa 50 cm onder maaiveld een sterk geroerd en sterk doorworteld zandig en humeus ophoogpakket (Zs2) aanwezig, dat gekenmerkt wordt door puin en baksteenresten. Onder dit ophoogpakket is een 10 tot 15 cm dikke laag humeuze, donkergrijze, matig zandige leem (Lz2) aanwezig, die wordt geïnterpreteerd als een begraven A-horizont (1Ahb-horizont). Onder deze horizont is 50 cm geelgroengrijze, matig zandige leem (Lz2) aanwezig, waarin sprake is van zeer veel fosfaatvlekken. Deze laag wordt mede gezien het voorkomen van aardewerk uit de 12de, 13de en 14de eeuw geïnterpreteerd als een stedelijke ophogingslaag, waarbij het nog weinig door bodemvorming veranderde moedermateriaal als een 1C-horizont wordt aangemerkt. Vanaf ongeveer 1,10 m onder maaiveld gaat de matig zandige leem over in een weinig zandige leem (Lz1) en is sprake van duidelijke bodemvorming. De eerste 10 tot 15 cm is zwak humeus en enigszins gebleekt.

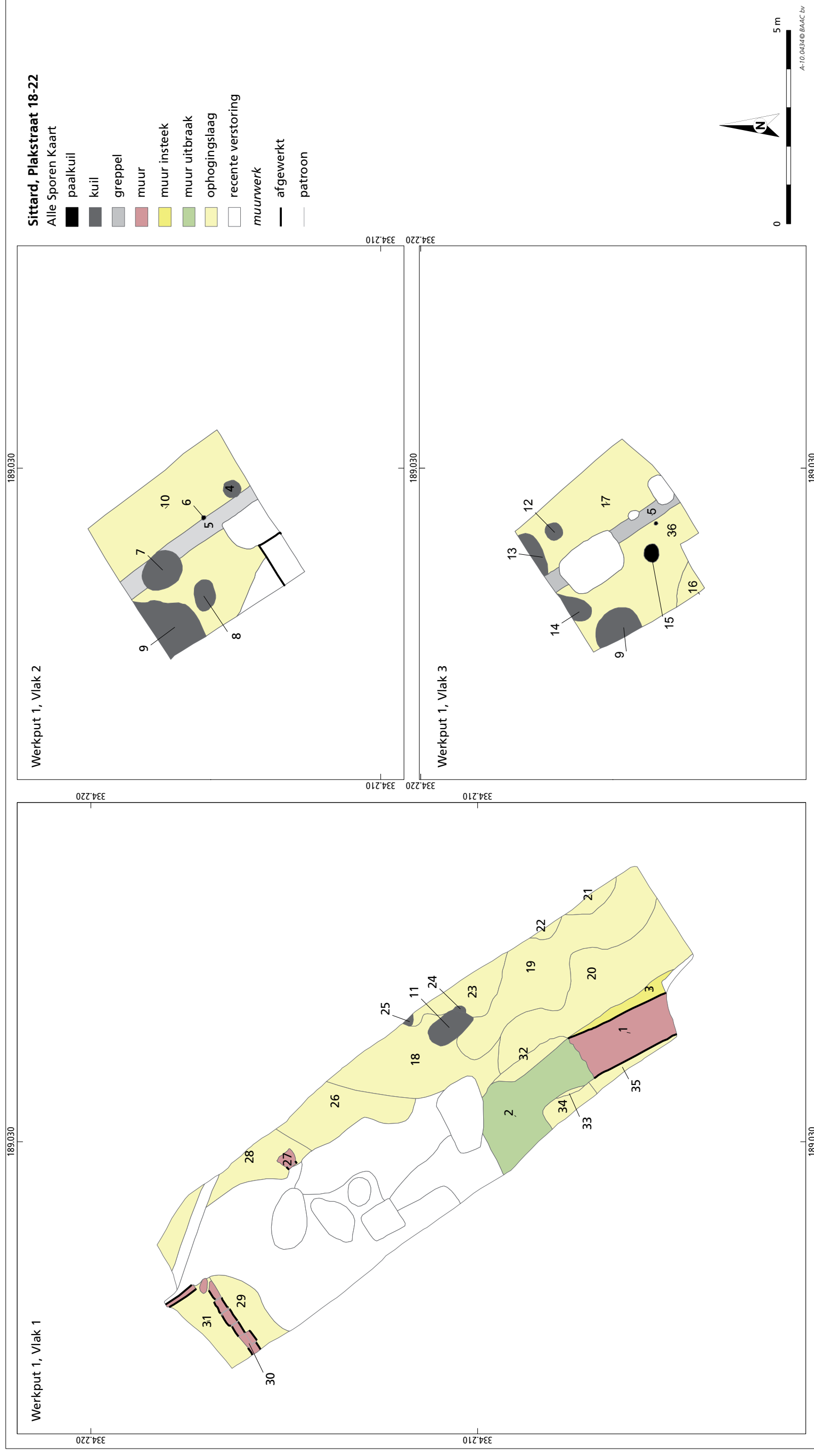
Op basis van het licht hogere humusgehalte en de bleking lijkt sprake te zijn van een tweede begraven Ah-horizont en/of klei-uitspoelingshorizont (E-horizont), die dan als 2AEhb-horizont en dus al een begraven landoppervlak moet worden gezien. In de top van dit landoppervlak werden nog geen archeologische resten aangetroffen. Direct onder de 2AEhb-horizont is sprake van een laag weinig zandige, oranjeleem (Lz1) met duidelijke aanwijzingen voor pseudogley. In deze laag zijn namelijk grijs gereduceerde voormalige krimpseuren en wortelgangen zichtbaar temidden van een overwegend geoxideerde matrix. De bodemlaag wordt geïnterpreteerd als een begraven 2Btg-horizont. Onder de pseudogley was een iets donkerder gekleurde laag van gelaagd en weinig humeus zwak zandige leem (Lz1) aanwezig. Vondstmateriaal ontbrak op dit niveau. Gezien de beperkte waarnemingsbreedte van het kijkgat is nog onduidelijk of deze laag over het hele gebied voorkomt. Gezien de gelaagdheid van het sediment en het iets hogere humusgehalte gaat het hier vermoedelijk om een derde begraven A-horizont (3Ahb). Elders in Sittard (bv. opgraving Sittard Het Domein¹¹) is onder een uitgesproken pseudogleybodem op deze diepte ook een vermoedelijke bosbodem aangetroffen. Aardewerk uit een waterkuil onder die bodem bleek neolithisch te zijn. Onder de derde begraven A-horizont was weer een zwak zandige leem aanwezig met gleyverschijnselen. Deze laag is geïnterpreteerd als een 3Cg-horizont.



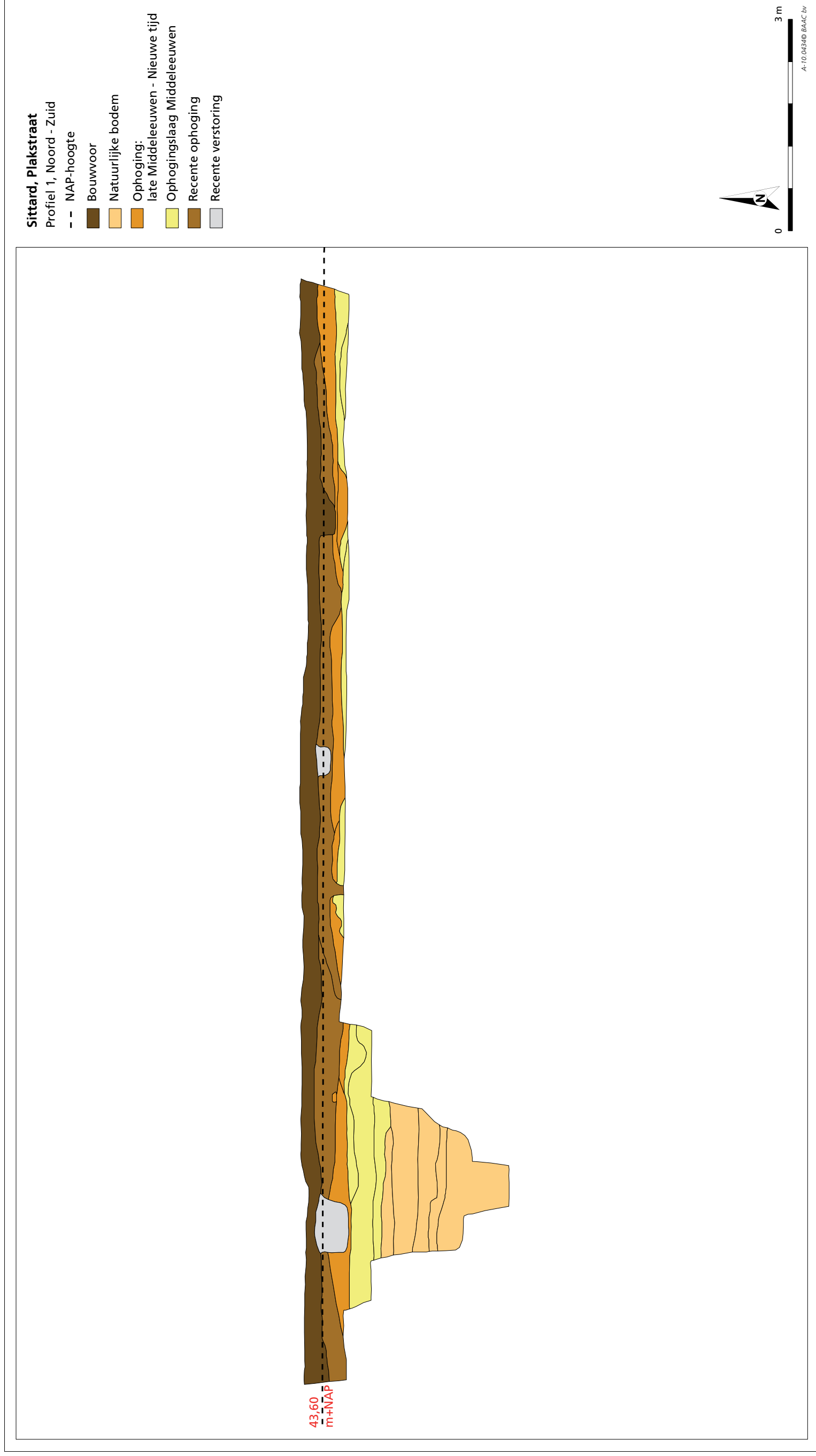
Afbeelding 9. Geologisch profiel in kijkgat gezien naar het noordoosten.

11 Mark van der, in voorbereiding.

Afbeelding 8. Allesporenkaart.



Afbeelding 10. Profiel.



Interpretatie

In het plangebied is onder een recent geroerde, zandige laag een intact ophogingspakket met aardewerk uit de 13de tot 14de eeuw en veel fosfaatvlekken aanwezig. In de onderzijde van het ophoogpakket komt vooral aardewerk uit de late 12de en 13de eeuw voor, terwijl bovenin ook aardewerk uit de 14de eeuw wordt gevonden. Het ophogingspakket dateert dus vermoedelijk uit de 13de tot 14de eeuw, hetgeen in lijn is met het gegeven dat de locatie ligt binnen de 13^{de} eeuwse uitleg van Sittard. Dit ophogingspakket ligt op een begraven en nog grotendeels intacte radebrikgrond. De top van de begraven radebrikgrond (de top van de 2AEhb-horizont) representeert het nog grotendeels intact aanwezige landoppervlak van voor de ophoging in de 13de eeuw. Er zijn geen aanwijzingen voor afgraving van de oorspronkelijke radebrikgrond. Dit betekent dat verwacht kan worden dat ook alle sporen uit de prestedelijke fase en uit de perioden tot zeker de 13de eeuw onder dit begraven landoppervlak nog geheel intact aanwezig zullen zijn. Het kan hier gaan om sporen uit de prehistorie tot volle middeleeuwen.

Op een dieper niveau (op circa 1,75 m onder maaiveld) zijn aanwijzingen gevonden voor een derde begraven bodem, dus onder de 2Btg-horizont van de intacte radebrikbodem. Deze bodem (zeer zwak humeuze A-horizont, 2Ahb) is net als de radebrikbodem erboven ontwikkeld in een zwak zandige löss, die vanwege de zwakke gelaagdheid vermoedelijk lokaal verspoeld is. Het zou hier analoog aan de situatie ter plaatse van de Begijnenhofstraat kunnen gaan om een neolithisch landoppervlak. Directe aanwijzingen voor de datering of vondsten ontbreken echter nog in het plangebied Plakstraat, zodat dit alleen als sterk vermoeden kan worden geduid. Het is aan te raden om bij een eventueel vervolgonderzoek een controlevlak op dit niveau aan te leggen.

5.2 Sporen

De archeologische sporen zullen in chronologische volgorde worden behandeld. Het onderzoek heeft in het kijkgat boven een begraven landoppervlak middeleeuwse ophogingslagen aangetoond. Deze middeleeuwse ophogingslagen komen voor vanaf 42,60 m +NAP tot circa 43,20m +NAP. Het betreft horizontale ophogingslaag van grijs tot licht bruine zandige leem veelal groen bijgekleurd door fosfaatverkleuring. In de onderste lagen van deze ophogingen (op het niveau van vlak 3) zijn de vroegst dateerbare sporen aangetroffen. Verscheidene kuilen en paalkuilen zijn omstreeks de 12de eeuw in de ophoging ingegraven. De kuilen (S9, S13 en S14) en de drie paalkuilen (S12, S15 en S36) zijn vanaf circa 42,80+NAP in gegraven in de zandige fosfaatrijke leem. Kuil S13 is aan de hand van het aangetroffen vondstmateriaal met zekerheid in de 12de eeuw te dateren. Dit plaatst het spoorniveau in de tijd van de tweede stadsuitbreiding als de stad Sittard zich ontwikkeld heeft van Motte nederzetting tot volwaardige stad met stadsrechten. Het plangebied valt in deze periode nog buiten de stadswallen en behoort dus nog tot het direct aangrenzend buitengebied. De sporen uit deze periode zijn slechts globaal te koppelen aan activiteiten die in dit gebied plaatsvonden. De kuilen zijn waarschijnlijk te identificeren als

afvalkuilen en de aangetroffen paalkuilen laten zich vooralsnog niet toewijzen aan een bepaalde structuur. Hoe de precieze inrichting van het plangebied eruit zag in deze vroege periode laat zich aan de hand van het kleine oppervlak van het kijkgat (4 bij 4 meter) nog niet precies reconstrueren.



Afbeelding 11. Vlak 3 gezien naar het oosten.



Afbeelding 12. Vlak 2 gezien naar het oosten.

Afbeelding 13. Allesporenkaart op de minuutkaart 1832.



Vanaf een hoger niveau op vlak 2, circa 42,90 +NAP, komen sporen voor uit een iets latere middeleeuwse periode. Het gaat hier om vier kuilen (S4, S7, S8,S9), een paalkuil (S6) en een greppel (S5). De vroegste sporen op dit niveau, kuil S9 en greppel S5, zijn gedateerd in de 12de eeuw. Voor de reconstructie van de ruimtelijke inrichting is met name de greppel van belang. De greppel loopt dwars door het opgravingsvlak met een NW/ZO oriëntatie, kortom haaks op de Agnetenwal. De breedte van de greppel is circa 0,50 meter met licht uitstaande wanden met een veelal vlakke bodem en een vulling van grijze-licht grijze leem. Vondstmateriaal dateert deze greppel mogelijk al in de 12de eeuw. Hierbij moet worden aangemerkt dat de datering van de greppel vooralsnog op weinig materiaal berust. De greppel is ingegraven tot in de natuurlijke bodem en snijdt ook door oudere sporen (S13 eveneens gedateerd in de 12de eeuw). Het is zeer wel mogelijk dat het hier om een zeer vroege percelleringsgreppel gaat. De oriëntatie van de greppel komt overeen met de percellering zoals weergegeven op de latere minuut kaart van 1832 (zie afbeelding 12). Als de greppel inderdaad van voor de aanleg van de derde stadsuitbreiding dateert is het niet alleen zeer interessant om te zien dat het gebied al ruimtelijk is ingedeeld voor de derde stadsuitbreiding maar ook dat deze inrichting na de aanleg van de stadswal blijft voortbestaan.

De greppel raakt in ongebruik in een kort daarop volgende periode. De greppel wordt namelijk doorsneden door sporen die niet veel later te dateren zijn. Zo wordt de greppel doorsneden door twee kuilen en een paalkuil, waarvan er een (S7) gedateerd is in de tweede helft 13de tot begin 14de eeuw. Het lijkt er dus op dat de greppel in ongeveer de tijdspanne van een eeuw gefunctioneerd kan hebben voordat het terrein gebruikt werd voor het ingraven van latere kuilen. Waarschijnlijk is en blijft het terrein, na aanleg van de Agnetenwal, in gebruik als achterterrein tot ver in de nieuwe tijd. Er zijn in het kijkgat nog enkele sporen uit de late middeleeuwen gevonden die worden afgedekt door ophogingslagen uit de late middeleeuwen en nieuwe tijd. In het profiel is nog een brandlaag en een laag met veel verbrand materiaal (respectievelijk S26 en S22) waargenomen die de middeleeuwse lagen deels toedekken. Het is verleidelijk een verband te leggen met de verwoestingen van Sittard en haar verdedigingswerken ten tijde van de Franse oorlog, 1672 tot 1678, maar een concrete datering van de brandlagen ontbreekt helaas.

In de proefsleuf zijn voorts nog drie restanten van gebouwen waargenomen: S1, S27 en S30. De muren zijn helaas niet dateerbaar aan de hand van vondstmateriaal. De meest noordelijke van de drie is S30. Het gaat om een fundering in mergelblokken van een klein ondiep gebouwtje dat aan de Plakstraat staat. Het muurwerk is over een lengte van circa 2,5 bij 1,25 meter vrijgelegd en loopt zowel in het zuiden als in het westen door buiten de opgravingsgrens. De muurrestanten bestaan uit een enkele rij gekapte mergelblokken met in de hoek van de structuur twee grote keien. Mogelijk was de muur in vakwerk opgebouwd en zouden deze keien wellicht een houten staander hebben ondersteund. Het ondiepe gebouw komt waarschijnlijk overeen met de bebouwing die zichtbaar is op de kadastrale kaart uit 1832. Op deze kaart is nog goed te zien dat het onderzoeksgebied grotendeels als achterterrein wordt gebruikt.



Afbeelding 14. S30 gezien naar het westen.

De achterterreinen zijn op de minuutkaart en op de luchtfoto uit 1960 (respectievelijk afbeeldingen 4 en 12) nog grotendeels leeg maar worden in recentere tijden bebouwd. Op de luchtfoto van bijvoorbeeld *Google Maps* is te zien dat het achterterrein van de percelen Plakstraat 20 en 22 is bebouwd. De twee muurwerken (S27 en S1) die op het achterterrein zijn aangetroffen kunnen wellicht met deze laatste bebouwingsfase worden verbonden maar zeker is dit niet.

De grootste van de twee muurwerken waarvan sporen zijn aangetroffen bestond uit een fundering in mergelblokken (muur S1). De muur is over een lengte van circa 3 meter waargenomen. De muurdikte bedraagt circa 1 meter. Het resterende deel van de muur is vijf blokken breed, drie lagen hoog en in mortel gelegd. Op enkele blokken zijn in de zijkant merktekens aangetroffen. Aan de bovenkant van de muur zijn in de mortel nog stukken baksteen zichtbaar wat op een mogelijke opbouw in baksteen zou kunnen duiden. De oriëntatie van de muur is NW/ZO, haaks op de Agnetenwal, en komt overeen met de kadastrale perceelgrenzen. Gezien de forse omvang van de funderingsmuur lijken we te maken te hebben met een flink gebouw. Aangezien de muurwerken van de recent gesloopte garagepanden niet lijken overeen te komen met de breedte van de fundering is het zeer wel mogelijk dat we te maken hebben met een ouder gebouw. Daar dit gebouw niet op de luchtfoto van 1960 of de minuutkaart van 1830 staat valt dan aan een datering te denken van voor de 19de eeuw. De datering valt verder te preciseren als we de voor handen zijnde stratigrafie in beschouwing nemen. De funderingsmuur staat in een insteek (S3) die een egalisatielaag snijdt die bovenop een oudere middeleeuwse ophogingslaag ligt (S19 gedateerd 1250-1450 AD). De mergelmuur kan dus stratigrafisch in de late middeleeuwen tot nieuwe tijd worden gedateerd. Samen met de mogelijke *Terminus ante quem* van de minuut

kaart komen we dan op een relatieve datering van de 15de tot en met 18de eeuw. Wellicht valt wederom te denken aan een sloop ten tijde van de Franse Oorlog maar vooralsnog ontbreekt hiervoor het bewijs.



Afbeelding 15. Muurwerk S1 gezien naar het zuiden.

Het derde aangetroffen restant van een bouwwerk is muur S27. Dit is een klein stuk muurwerk in baksteen van circa 0,50 bij 0,60 meter. De bakstenen zijn één à twee lagen hoog bewaard en het betreft hier waarschijnlijk de onderkant van een muur. De ligging van het muurrestant valt niet eenduidig aan een perceelgrens of een bekend gebouw te verbinden. Het spoor staat op een egalisatielaag die op zijn beurt boven de brandlaag en de middeleeuwse ophogingslagen ligt. De relatief hoge ligging van de muur op vrijwel hetzelfde niveau van de recente sloopwerkzaamheden lijkt een recente datering te suggereren. Mogelijk betreft het een onderdeel van de gesloopte garagepanden maar deze toewijzing is vooralsnog hypothetisch.

Geconcludeerd mag worden dat in het onderzoeksgebied drie opgravingsvlakken zijn onderscheiden met respectievelijke sporen uit de late middeleeuwen-nieuwe tijd, de tweede helft 13de eeuw en een 12de eeuwse fase. Het terrein ziet een transformatie van een open buitengebied naar een bouwperceel binnen de derde stadsuitbreiding. Voor lange tijd is een groot gedeelte als typisch achterterrein in gebruik alvorens in de moderne tijd ook deze ruimte wordt volgebouwd. Het terrein is heden braakliggend in afwachting van de bouw van een appartementencomplex.

5.3 Vondsten drs J. van Horssen

Het vondstmateriaal omvat alleen de categorie aardewerk en is verzameld bij de aanleg van het vlak en het couperen van de sporen. In totaal zijn 86 scherven gevonden waarvan 35 van één kan.

Aardewerk in Limburg van de 11de tot de 14de eeuw

In de middeleeuwen waren langs de Maas in België en in Zuid Limburg verschillende pottenbakkerscentra gelegen. Het aardewerk in Limburg komt hoofdzakelijk uit deze centra.

De oudste bekende productiecentra zijn Andenne en Hoey, waar vanaf de 9de eeuw kannen (aanvankelijk tuitpotten) en kookpotten werden vervaardigd op een draaischaaf. Kenmerkend voor het *Andenne-aardewerk* zijn de sikkelvormige randen, in de 12de eeuw manchetvormige randen, de versiering met een laag loodglazuur op de schouder en de lensvormige bodems.¹² Vooral in de 12de en 13de eeuw was het Andenne aardewerk veel in gebruik.¹³ Na het midden van de 14de eeuw verdwijnt het Andenne-aardewerk, maar zijn er nog wel Andenne-achtige producten in gebruik.

In de productieplaats Elmpt, net over de grens bij Roermond, werd in de 10de of eerste helft van de 11de eeuw begonnen met het op grote schaal maken van handgevormde kogelpotten. Vanaf het midden van de 12de eeuw werden in het *Elmpt-aardewerk* ook handgevormde kannen, schalen en voorraadpotten met standringen gemaakt.¹⁴

Halverwege de 11de eeuw begonnen pottenbakkers rond de Zuid Limburgse dorpen Brunssum en Schinveld met het maken van tuitpotten met vergelijkbare vormen en roodbruine beschildering als het Pingsdorf-aardewerk uit het Duitse Rijnland, maar met een grover baksel.¹⁵ Daarnaast werden in dit *Zuid-Limburg-aardewerk* ook gedraaide bekers, kommen, bakpannen en handgevormde kogelpotten gemaakt. Tussen 1200 en 1225 gingen de pottenbakkers ertoe over hun kannen en bekers volledig te bedekken met een roodbruine engobe. Ook het vormenspectrum veranderde van bolle tuitpotten naar slanke kannen met een groot oor. De kannen en bekers werden ook harder gebakken zodat het *protosteengoed* ontstond. Behalve in de regio rond Brunssum-Schinveld werd het protosteengoed ook in Langerwehe (Duitsland) en Raeren (België) gemaakt. Door systematisch onderzoek van productieafval is van het Zuid-Limburg-aardewerk een nauwkeurige typonologie beschikbaar.

Aan het einde van de 13de eeuw werd uit het protosteengoed het echte *steengoed* ontwikkeld. Dit was op een nog hogere temperatuur gebakken en werd behalve met engobe ook met een laag zoutglazuur bedekt.¹⁶ Het echte steengoed werd alleen in de productiecentra Langerwehe en Raeren gemaakt. *Roodbakkend* en *grijsbakkend aardewerk*, dat voornamelijk door pottenbakkers in de steden werd gemaakt verschijnt in Zuid-Limburg pas in de loop van de 14de eeuw als de pottenbakkercentra langs de Maas aan het verdwijnen zijn.¹⁷

Datering van de sporen

De meeste sporen kunnen globaal gedetermineerd worden op basis van de af- of aanwezigheid van elkaar in tijd opvolgende aardewerksoorten. Slechts één spoor kon op grond van de specifieke kenmerken van het erin aangetroffen aardewerk nauwkeuriger worden gedateerd.

12 Theuws, Verhoeven en van Regteren Altena 1990, 329-334.

13 Scholten 2007, 255.

14 Scholten 2007, 255.

15 Bruijn 1964, 357-459.

16 Bartels 1999, 43, 48.

17 Hupperetz, Nijhoff 1995, XII.

Tabel 1: datering van de sporen met het aantal scherven.

| spoor | datering | aantal scherven | aardewerksoorten |
|-------|-----------|-----------------|--|
| 1 | 1175-1350 | 3 | Elmpt, Andenne |
| 2 | 1830-1950 | 2 | industrieel wit |
| 5 | 1050-1225 | 2 | Zuid-Limburgs |
| 7 | 1280-1350 | 8 | steengoed, Zuid-Limburgs |
| 8 | 1350-1500 | 1 | steengoed |
| 9 | 1175-1225 | 7 | Elmpt, Andenne, Zuid-Limburg (35 scherven) |
| 11 | 1280-1350 | 3 | steengoed, protosteengoed, Elmpt |
| 13 | 1050-1225 | 3 | Zuid-Limburgs, prehistorisch |
| 18 | 1250-1350 | 6 | protosteengoed, Elmpt, Zuid-Limburgs, Maaslands |
| 19 | 1280-1350 | 8 | steengoed, protosteengoed, Elmpt, Zuid-limburgs, Maaslands |
| 20 | 1280-1350 | 3 | steengoed, Maaslands |

De sporen 1, 5 en 13 zijn mogelijk in de 12de eeuw te dateren. Echter vanwege het geringe aantal scherven is de datering onzeker. Van spoor 9 is een datering in de late 12^e en vroege 13de eeuw wel zeker, omdat in dit spoor 35 fragmenten van één vrijwel complete kan bij elkaar zijn gevonden. De kan van onversierd Zuid-Limburg-aardewerk komt uit het laatste kwart van de 12de eeuw of het eerste kwart van de 13de eeuw. Vanwege de compleetheid is het aannemelijk dat de kan zich in een primaire context bevond. Spoor 18 is mogelijk in de late 13de eeuw te dateren op grond van een sterk op echt steengoed lijkend fragment protosteengoed. De sporen 7, 11, 18 en 19 zijn in de late 13de en eerste helft 14de eeuw te dateren. Hieruit komen scherven nog matig hard gebakken steengoed met roodbruine engobe en een dunne laag zoutglazuur. Spoor 8 is op grond van een fragment grijs steengoed met dik zoutglazuur in de late 14de eeuw of 15de eeuw te dateren.

Het jongste materiaal betreft een fragment industrieel witbakkend aardewerk uit de tweede helft 18de eeuw of de eerste helft van de 19de eeuw uit de uitbraaksleuf van muur S1.

Het aardewerk verzameld uit het vlak is in dezelfde periode als de sporen te dateren. Twee randfragmenten van kookpotten van Zuid-Limburg aardewerk komen uit het laatste kwart van de 12de of eerste kwart van de 13de eeuw.

Conclusie

De aangetroffen sporen en lagen zijn van de late 12^e tot en met de eerste helft van de 14de eeuw te dateren. De enige uitzonderingen hierop zijn spoor 8, uit de 15de eeuw en spoor 2, de uitbraaksleuf, uit de 19de of 20ste eeuw.

5.4 Inspectie "keermuur"

Tijdens het uitvoeren van de werkzaamheden is conform het PvE een visuele verkenning uitgevoerd van de nog resterende delen van de bebouwing van Plakstraat 18 aan de Walzijde. Het gaat hier om de overblijfselen van een muurwerk behorend tot waarschijnlijk een 19de eeuws pand met de gevel aan de Agnetenwal. Dit pand is in de loop der jaren samengevoegd met een ouder 16de eeuws pand gelegen aan de Plakstraat18. De gevel is tijdens recente

sloopwerkzaamheden afgebroken tot aan het niveau van het voetpad op de Agnetenwal. De gevel is waarschijnlijk blijven staan omdat deze de functie van keermuur vervult tegen het zandlichaam van de Agnetenwal. De huidige hoeveelheid slooppuin en begroeiing bemoeilijkte de inspectie aanzienlijk. De visuele inspectie heeft vastgesteld dat de muur inderdaad tot op het eerder genoemde niveau intact is. Er zijn in ieder geval drie verschillende niveaus waargenomen. Van boven naar beneden zijn dit: restanten van de ingang op de Agnetenwal, de achterzijde van de eerste bouwlaag met daarin drie diepe nissen die in de stadswal zijn aangelegd en de aanzet van een keldergewelf. In het muurwerk dat is opgebouwd uit mergelblokken en baksteen zijn verschillende bouwfasen van onbekende datering te herkennen. Aangeraden wordt, indien dit muurwerk door het bevoegd gezag behoudenswaardig wordt bevonden, een gedegen bouwtechnisch onderzoek uit te voeren. Dit onderzoek zou uitsluitel kunnen bieden over de mate van conservering en eventuele maatregelen voor restauratie van het muurwerk.



Afbeelding16. Keermuur ter hoogte van Plakstraat 18 ten tijde van het onderzoek.



6 Beantwoording vragen PvE

In het plangebied is onder een recent geroerde laag van circa 50 cm een nog compleet intacte bodemopbouw aanwezig, waaronder een intact 13de- tot 14de-eeuws ophoogpakket bovenop een intacte radebrikgrond. Op basis van de intactheid van het bodemprofiel is de vindplaats nog gaaf en goed geconserveerd. Onder de radebrikgrond zijn aanwijzingen gevonden voor een mogelijk neolithisch begraven landoppervlak.

- *Hoe zag het landschap er uit voor de stadwording en welke relatie bestaat er tussen de landschappelijke eenheid en de vroegste bewoningssporen?*

De vraag over hoe het landschap eruit zag kan nog niet beantwoord worden, omdat er nog geen geschikte contexten voor palynologisch onderzoek van natuurlijke afzettingen zijn aangetroffen. De sterk ontwikkelde radebrikbodern direct onder het dertiende-eeuwse ophoogpakket suggereert een stabiel landschap, zonder erosiefasen en zonder afgraving voorafgaand aan de eerste bebouwing van het terrein. De vroegste bewoningssporen zijn ontwikkeld in deze intacte radebrikbodern en vanaf de 13de eeuw afgedekt geraakt door een nog intact fosfaatrijk ophoogpakket met aardewerk uit de 13de tot 14de eeuw. De bodemopbouw daarboven is recent geroerd, zodat over de postmiddeleeuwse periode geen uitspraken kunnen worden gedaan.

- *Zijn er aanwijzingen voor colluviumpakketten in de ondergrond, die mogelijk oudere vindplaatsen afdekken en zo ja, wat valt te zeggen over de datering hiervan?*

Het onderzoeksgebied ligt op de overgang van een lössplateau aan de rand van een beekdal, waarbinnen meerdere keren löss is verspoeld. In het plangebied zijn aanwijzingen voor tenminste twee verspoelingsfasen, elk afgesloten met een fase van landschapsstabiliteit en dus bodemvorming. Van het oudste niveau wordt vermoed dat al voor het neolithicum verspoelde löss is afgezet in het gebied. In het jongste niveau is een duidelijke radebrikgrond ontwikkeld, hetgeen een lange periode van landschapsstabiliteit suggereert alvorens de locatie in de dertiende eeuw bebouwd en omweld werd.

- *Hoe is het gesteld met de gaafheid, zowel in horizontale als in verticale zin, en met de conserveringsgraad van de sporen en de verschillende materiaalcategorieën ter plaatse (inclusief archeo-botanisch en zoölogisch materiaal)? Is er een vondstlaag aanwezig?*

De aangetroffen middeleeuwse sporenniveaus zijn goed leesbaar en grotendeels gaaf, slechts het meest recente spoorniveau is deels verstoord door recente sloopwerkzaamheden. De conservering van de sporen is goed. De aangetroffen vondstcategoriëen omvatten voornamelijk anorganische materiaal. Tijdens het onderzoek zijn geen botanische of organische resten aangetroffen.

- *Wat is er te zeggen over de stratigrafie?*

Er is een goed leesbare stratigrafie aangetroffen waarin duidelijke ophogingslagen boven de natuurlijke ondergrond zijn waar te nemen. De stratigrafie bestaat uit 0,5 meter recente sloop- en ophogingslagen die een ongeveer 0,5 meter dik pakket van middeleeuwse ophogingslagen afdekt. Onder de middeleeuwse lagen beginnen de natuurlijke löss pakketten (op circa 1 meter onder maaiveld). De bodemopbouw onder de middeleeuwse ophogingslagen is goed bewaard gebleven. Er is sprake van verspoelde löss afzetting boven een oudere (mogelijk neolithische) bodem.

- *Wat is de aard, omvang, kwaliteit en het verloop van de archeologische sporen en sporenclusters?*

De oudste sporen dateren uit de 12de eeuw en dateren daardoor uit de fase voor de tweede stadsuitbreiding van Sittard. Het zijn voornamelijk kuilen en paalsporen die nog niet aan een structuur kunnen worden verbonden. Tevens is er een mogelijke percelleringsgreppel aangetroffen die haaks op de Plakstraat staat. De middeleeuwse sporen worden afgedekt door sporen uit de nieuwe tijd. Deze recentere sporen bestaan in het oostelijk deel voornamelijk uit ophogingslagen. Aan de kant van de Plakstraat zijn twee muurwerken aangetroffen (S27 en S30) die getuigen van de bebouwing op de percelen. Het gaat om de onderkant van een bakstenen muurwerk en een gedeelte van een rechthoekige structuur in mergelblokken (S30). Deze laatstgenoemde structuur lijkt overeen te komen met de bebouwing zoals afgebeeld op de kadastrale kaart van 1832. De structuur is gedeeltelijk vrijgelegd over een lengte van 2 bij 1 meter. De hoek van het gebouw is versterkt door het gebruik van grote keien. De sporen zijn aangetroffen over de gehele lengte van de proefsleuf, zijn kwalitatief goed en bieden inzicht in de middeleeuwse periode van Sittard.

- *Wat is de datering van de archeologische vondsten en tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren zij?*

De archeologische vondsten dateren uit de 12de tot 15de eeuw en behoren tot de vondstcategorie aardewerk. Het betreft onder ander de soorten Andenne, Elmpt, Zuid-Limburgs en steegoed. Zie hiervoor ook de vondstenlijst. Er zijn geen vondsten van andere categorieën gedaan. De fosfaat rijke middeleeuwse egalisatielagen zijn een indicatie voor het veelvuldig dumpen van huishoudelijke afval zoals botmateriaal, beer en dergelijke. Er zijn echter vooralsnog geen botfragmenten aangetroffen.

- *Wat is de datering van de sporen?*

De aangetroffen grondsporen en egalisatielagen zijn van de late 12de tot en met de eerste helft van de 14de eeuw te dateren. De enige uitzonderingen hierop zijn spoor 8, uit de 15de eeuw en spoor 2, de uitbraaksleuf, uit de 20ste eeuw. De aangetroffen muurwerken dateren waarschijnlijk uit de late middeleeuwen tot nieuwe tijd.

- *Wat is er te zeggen over de fasering van de archeologische resten?*

Aan de hand van de datering van de vondsten lijken er twee middeleeuwse fasen te zijn, een late 12de tot begin 13de eeuw, vervolgens een 13de -14de eeuwse ophoging, waarna het terrein in gebruik blijft in de 15de eeuw, nieuwe

tijd en de moderne tijd.

- *Zijn er maatregelen nodig ten aanzien van het eventueel nog aanwezige deel van de gevel aan walzijde van de voormalige bebouwing van Plakstraat 18?*

De visuele verkenning van de achtergevel van de bebouwing Plakstraat 18 bevestigt dat er over de breedte van de kavel nog restanten van deze muur aanwezig zijn. De muur is voor zover zichtbaar tot op de hoogte van het voetpad op de Agnetenwal herkend. De verkenning heeft voorts drie in de wal ingegraven nissen en de aanzet van het keldergewelf herkend. Het muurwerk bestaat uit zowel mergel als gemetselde baksteen. Verschillende bouwfasen waren visueel te herkennen.

De muur vervult de functie van keermuur tegen het zandlichaam van de Agnetenwal. Deze functie samen met historische aspecten pleitten voor behoud van het muurwerk in situ. Of dit ook mogelijk is hangt af van een gedegen bouwtechnische keuring.

- *Hoe verhouden de archeologische resten zich tot de verdedigingswal (de Agnetenwal)?*

De archeologische resten dateren van voor en na de aanleg van de omwalling. Met name de sporen die na de aanleg van de omwalling dateren staan in directe ruimtelijk samenhang met de Agnetenwal. Of er ook sprake is van andere mogelijke relaties lijkt vooralsnog niet beantwoord te kunnen worden. De proefsleuf is onder andere vanuit veiligheidsoverwegingen niet tot aan de achtermuur van de percelen aangelegd. Hierdoor zijn geen directe stratigrafische relaties met de stadwal in de proefsleuf aangetroffen zoals bijvoorbeeld wel het geval was bij het onderzoek op het aangrenzende terrein van de Agnetenberg alwaar twee wallichamen zijn aangetroffen.¹⁹

- *Hoe verandert na de aanleg van de stadswal het gebruik van het onderzoeksgebied en wat is de relatie tussen de aanleg van de stadswal en de eventuele veranderingen?*

Voor zover zichtbaar in de beperkte omvang van de proefsleuf worden de sporen voorafgaand aan de stadswal zoals de greppel S7 oversneden of afgedekt door latere ophogingslagen. De aanleg van de stadswal die gedateerd wordt in de tweede helft van de 13^e eeuw lijkt samen te vallen met deze verandering.

- *Hoe zijn de waargenomen veranderingen te dateren en wat zegt dit over de datering van de stadswal?*

De sporen uit de 12de eeuw worden afgedekt door ophogingslagen uit de tweede helft 13de tot 14de eeuw. Als er sprake is van een directe relatie tussen deze ophogingslagen en de stadswal kan deze gedateerd worden in het midden of tweede helft 13de eeuw. Deze relatie tussen de ophogingslagen en de stadswal is echter nog niet waargenomen en kan daarom niet als vaststaand worden beschouwd.

19 Doorn van, 2004.

7

Waardering vindplaats

7.1 Waarderingstabel

Conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, versie 3.1) en het Programma van Eisen dient een rapport waarin een IVO-P wordt beschreven een waardering van vindplaatsen (waardestelling) te bevatten. Hieronder is een waarderingstabel met uitleg weergegeven. Een vindplaats wordt aan de hand van drie elementen beoordeeld:

1. Waardering op basis van belevingsaspecten (zichtbaarheid en Herinneringswaarde);
2. Waardering op basis van fysieke criteria (gaafheid en conservering);
3. Waardering op basis van inhoudelijke criteria (zeldzaamheid, informatiewaarde, context- of ensemblewaarde en representativiteit).

Een vindplaats wordt als behoudenswaardig beoordeeld bij een hoge score voor de waarde beleving. Daarnaast kan een vindplaats bij een bovengemiddelde score (5 punten of meer) voor de fysieke kwaliteit als behoudenswaardig worden beschouwd. Indien er sprake is van een middelmatige of lage score (4 punten of minder) wordt er gekeken naar de inhoudelijke kwaliteit van een vindplaats. Bij een hoge score van een van de inhoudelijke criteria wordt een vindplaats in principe als behoudenswaardig gewaardeerd.

| Archeologische waarderingstabel volgens KNA 3.2 | | | | |
|---|--------------------|---------------------|--------|------|
| Waarden | Criteria | Scores | | |
| | | Laag | Midden | Hoog |
| Beleving | Schoonheid | | 2 | |
| | Herinneringswaarde | | 2 | |
| Fysieke kwaliteit | Gaafheid | | 2 | |
| | Conservering | | | 3 |
| Inhoudelijke kwaliteit | Zeldzaamheid | | 2 | |
| | Informatiewaarde | | | 3 |
| | Ensemblewaarde | | | 3 |
| | Representativiteit | Niet van toepassing | | |

Tabel 2: waarderingstabel.

Beleving

De twee criteria die de KNA voor de belevingswaarde van een vindplaats stelt hebben betrekking op schoonheid en herinneringswaarde. In het geval van de Plakstraat 18-22 scoort hier de keermuur van de stadswal. Dat deze een

zichtbare samenhang heeft met de tevens nog zichtbare stadswal scoort midden voor het criterium schoonheid. De zichtbaarheid van de samenhangende elementen keermuur en stadwal zorgt voor een midden score in herinneringswaarde. Gelieerde historische aspecten zijn de stadsuitbreiding, militaire historie en de stadplattelands relatie.

Fysieke kwaliteit

Door de verstoringen van de bodemopbouw die soms tot in het sporen niveau van de nieuwe tijd doorlopen is de score van de gaafheid midden. In de ongestoorde delen zijn middeleeuwse vondstlagen aangetroffen en zijn goed leesbare sporen bewaard gebleven. De vondsten bestaande uit aardewerk zijn goed geconserveerd. Conservering scoort daarmee hoog.

Inhoudelijke criteria

De aangetroffen archeologische sporen scoren middenin de categorie *Zeldzaamheid*. De aanvullende informatie die de sporen kunnen leveren aan geconstateerde kennislacunes²⁰ op het gebied van stadskerngeschiedenis en die van Sittard in het bijzonder, is echter van groot belang. De onderzoeksresultaten sluiten tevens goed aan op de onderzoeksthema's zoals beschreven in hoofdstuk 22²¹ en 24²² van de NOaA en dan vooral paragraaf 3.6. De *Informatiewaarde* van de vindplaats scoort daarom ook hoog. De vindplaats scoort hoog op *ensemblewaarde*. Deze waarde wordt samengesteld door zowel de archeologische context als de landschappelijke context. Door de ligging van het onderzoeksgebied in de historische stadskern en de daaruit volgende hoge IKAW verwachting en de goede aansluiting op het eerder uitgevoerde stadskernonderzoek te Sittard scoort de archeologische context hoog. De goed bewaard gebleven begraven bodems en bodemopbouw wordt zorgen voor een hoge waardering van de landschappelijke context. De ensemblewaarde scoort dan ook hoog.

7.2 Advies

Op grond van bovenstaande waardering acht BAAC bv de vindplaats behoudenswaardig. Daar de geplande grondwerkzaamheden de middeleeuwse vindplaats zullen verstoren en *in situ* behoud niet meer mogelijk is wordt geadviseerd de vindplaats *ex situ* te behouden, dit betekent dat de vindplaats, volledig opgegraven dient te worden. Bij het opgraven zal rekening gehouden moeten worden met het aanleggen van een controle vlak op het niveau van de begraven neolithische bodem.

Voor de aangetroffen restanten van keermuur wordt indien deze als behoudenswaardig wordt beoordeeld een bouwhistorisch en bouwtechnisch onderzoek aanbevolen.

Let op: dit is slechts een selectieadvies. Het selectieadvies is gebaseerd op archeologische gronden. Het is aan burgemeester en wethouders van de betrokken gemeente om dit om te zetten in een selectiebesluit. Bij dit

20 Stoepker 2008, blz 71.

21 Arts ea, 2007.

22 Bitter ea, 2006.

selectiebesluit kunnen andere dan archeologische motieven een rol spelen. Pas nadat er een selectiebesluit genomen is kunnen eventuele bodemversturende activiteiten uitgevoerd worden.



8 Samenvatting

BAAC bv heeft een inventariserend veldonderzoek door middel van proef-sleuven (IVO-P) uitgevoerd in het plangebied Plakstraat 18-22 te Sittard, gemeente Sittard-Geleen. De werkzaamheden zijn uitgevoerd op 15 en 16 december 2010. Aanleiding tot het onderzoek is de voorgenomen nieuwbouw van een appartementencomplex op het plangebied. Het doel van het onderzoek was het toetsen van de archeologische verwachting die bij het vooronderzoek is opgesteld. Daarbij dienden aard, omvang, fysieke en inhoudelijke kwaliteit van eventuele resten of vindplaatsen te worden vastgesteld. Bevoegde overheid bij dit onderzoek is de gemeente Sittard-Geleen.

Het plangebied ligt binnen de 13de eeuwse stadsuitbreiding van Sittard en heeft als zodanig een hoge archeologische verwachting. De resultaten van dit onderzoek hebben archeologische sporen vastgesteld in het gehele onderzoeksgebied. In een kijkgat zijn in totaal drie sporenvlakken geïdentificeerd. De archeologisch sporen dateren uit twee middeleeuwse fases; de 12de tot en met begin 13de eeuw en tweede helft 13de eeuw tot en met de eerste helft van de 14de eeuw. Deze fases worden afgedekt door verschillende ophogingslagen die doorlopen tot in de nieuwe wijk. De vindplaats is conform de KNA als behoudenswaardig beoordeeld en zal daardoor indien mogelijk *in situ* behouden moeten worden. Door de toekomstige graafwerkzaamheden zal dit echter niet mogelijk zijn en daardoor zal het plangebied volledig opgegraven en gedocumenteerd moeten worden alvorens bodemverstorende ingrepen plaats gaan vinden.

9 Literatuur

- Arts, N., Huijberts, A., Leenders, k., Schotten, J., Stoepker, H., Theuws, F. en Verhoeven, A., 2007: De Middeleeuwen en Vroegmoderne tijd in Zuid-Nederland. NOoA hoofdstuk 22.
- Berendsen, H.J.A., 2000. *Landschappelijk Nederland. Fysische geografie van Nederland*. Van Gorcum, Assen.
- Berg van den M.W., 1996: *Fluvial sequences of the Maas. A 10 Ma record of neotectonics and climate change at various time-scales*. Proefschrift Landbouwwuniversiteit Wageningen.
- Berg van den, G.T.C., 2010: *Programma van Eisen, IVO door middel van proefsleuven, Sittard Plakstraat 18-22*.
- Bitter, P., Genabeek, R. en Rooijen van, C., 2006: *De stad in de Middeleeuwen en vroegmoderne tijd*, NOoA hoofdstuk 24.
- Borremans, R., Warginaire, R., 1966: *La céramique d'Andenne: Recherches de 1956-1965*, Rotterdam.
- Bruijn, A., 1964: *Die mittelalterliche keramische Industrie in Südlimburg*. BROB 12-13, Amersfoort.
- Doorn, R. van, 2001. *Archeologisch onderzoek op het terrein van Agnetenberg*. In: Historisch Jaarboek van het Land van Zwentibold, uitgave 2004, p. 203-222.
- Genabeek, R. van, 2005: *Archeologische specificaties*. Versie september 2005. Intern Rapport, 's-Hertogenbosch.
- Houtgast, R.F., R.T. van Balen en C. Kasse, 2005. Late Quaternary evolution of the Feldbiss Fault (Roer Valley Rift System, the Netherlands) base don trenching, and its potential relation tot glacial unloading. *Quaternary Science Reviews* 24, 491-510.
- Hupperetz, W., Nijhoff, E., 1995: *Ceramik uit twee 14^e-eeuwse beerputten aan het O.L.V. plein te Maastricht*. Corpus Middeleeuws Aardewerk 11&12. Stichting CMA/Den Bosch.
- Janssen, A.M.P.D. en P.B.N. van Luyn, 1993. *Straten en huizen. Sittard in de schriftelijke overlevering van de veertiende en vijftiende eeuw*. In: Sittard uit Bronnen geput, Band I, Sittard, p. 155-178.
- Luyn van, P.B.N., 1993: *Stadt Sittardt, een grensoverschrijdend verleden*, Sittard.
- Mark van der, R., in voorbereiding: *Sittard, Begijnenhofstraat, Archiefkelder Het Domein* (BAAC Rapport A-09.0142).
- Mulder, E.F.J. de, M.C. Geluk, I.L. Ritsema, W.E. Westerhoff en T.E. Wong, 2003. *De ondergrond van Nederland*, Houten.
- Rijks Geologische Dienst / Stiboka, 1989. *Geomorfologische Kaart van Nederland, Schaal 1:50.000*. Blad 59, 60, 61, 62. Staring Centrum, Haarlem.
- Schokker, J. Lang de, F.D., Weerts, H.J.T. en Otter den, C., 2003: [Formatie van Boxtel](#), website van [TNO](#).
- Scholten, J., 2007: *Middeleeuwse activiteiten in Ittervoort ontsloten*. In: H. Heijmansw e.a. (red.): *Archeologisch onderzoek Ittervoort. Oude bedrijvigheid industrieterrein Santfort ontsloten*. Stichting streekarcheologie Peel, Maas & Kempen, Ittervoort.
- Schorn, E. A. 2007: *Plangebied Plakstraat 18-22 te Sittard, gemeente Sittard-Geleen*, BAAC Rapport V-07.0326, Deventer.
- SIKB, 2006a. *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.1*. Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer, Gouda.
- Stoepker, H., 2008: *Evaluatie en synthese van het sinds 1995 in Limburg uitgevoerde archeologische onderzoek met betrekking tot de Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd*. http://limburg.nl/upload/pdf/KEC_CE_Middeleeuwen.pdf (januari 2011)
- Theuws, F., Verhoeven, A., Regteren Altena van, H.H., 1990: *Medieval settlement at Dommelen*. Berichten van de Rijksdienst voor Oudheidkundig bodemonderzoek 38. ROB, Amersfoort.
- Verhoeven, A.A.A., 1998: *Middeleeuws gebruiksaardewerk in Nederland*. Amsterdam (Amsterdam Archaeological studies 3).

10 Begrippenlijst

-mv

beneden maaiveld

A-horizont

Donkergekleurde bodemhorizont waarin humus door bodemdieren, planten, schimmels en bacteriën is omgezet en gemengd met de eventuele minerale delen.

Andenne-aardewerk

Meestal witbakkend op de draaischijf vervaardigd en van spaarzaam loodglazuur voorzien aardewerk. Het werd vervaardigd in de Belgische Maasvallei, onder andere in Andenne tussen ca. 900 en 1250 na Chr..

B-horizont

Een minerale (soms moerige) horizont in een bodem, waarin één of meer van de volgende kenmerken voorkomen: -Inspoeling van kleimineralen, aluminium, ijzer of humus uit hoger liggende horizonten, -(bijna) volledige homogenisatie met bovendien zodanige veranderingen dat nieuwvorming van kleimineralen is opgetreden en/of aluminium en ijzer(hydro)oxiden zijn vrijgekomen, of een blokkige of prismatische structuur is ontstaan.

bastion

Bolwerk: vijfhoekige, gemetselde of aarden uitbouw van een verdedigingsmuur of wal van een vesting.

BC-horizont

Overgang van de B- naar de C-horizont.

C-horizont

Weinig (C1) of niet (C2) door bodemprocessen veranderd sediment of eventueel verweerd vast gesteente volgend op vast gesteente. Om te worden geïnclassificeerd als C-horizont dient het om soortgelijk materiaal te gaan als hetgeen waarin de A- en B-horizonten zijn ontwikkeld.

colluvium

Tijdens het Holoceen van de hellingen geërodeerde en in de dalen afgezette lössleem.

E-horizont

Bodemlaag gekarakteriseerd door uitspoeling en/of verarming van klei, humus en/of ijzer.

Elmpt-aardewerk

Blauwgrijs gekleurd handgevormd aardewerk, o.a. gemaakt in Elmpt (D). Datering ca. 1150-1350.

formatie

Een sedimentpakket dat qua herkomst en lithologische samenstelling een eenheid vormt.

glaciaal

A) Ijstijd: koude periode uit het Pleistoceen; b) betrekking hebbende op het landijs.

grijs aardewerk

Gedraaid aardewerk, reducerend gebakken, lokaal geproduceerd. Datering: 1300-1500.

holoceen

jongste geologisch tijdvak (vanaf de laatste ijstijd: ca. 8800 jaar v. Chr. tot heden).

in situ

Achtergebleven op exact de plaats waar de laatste gebruiker het heeft gededoneerd, weggegooid of verloren.

inspoelingshorizont

Een op een bepaalde plaats in een bodemprofiel aanwezige inspoelingslaag.

KNA

Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie.

Löss

eolische (= wind-) afzetting van zeer fijnkorrelig materiaal waarvan het overgrote deel van de korrels (60-85%) kleiner is dan 63 µm

Middeleeuwen

De tijdruimte tussen de oudheid en de nieuwe tijd, gewoonlijk gerekend van de val van het West-Romeinse rijk (476) tot de ontdekking van Amerika (1492), ook wel van 500 tot 1500 ad.

NAP

Normaal Amsterdams Peil (=officieel peilmerk).

periglaciaal

Heeft betrekking op de stroken rondom het door landijs bedekte gebied, op het daarop heersende klimaat en op kenmerkende verschijnselen in dit gebied.

Programma van eisen (PvE)

Door een blijkens het beroepsregister daartoe gekwalificeerd archeoloog opgestelde kennisgeving van het bevoegd gezag aan de initiatiefnemer en eventueel de beoogde uitvoerder, gebaseerd op het selectiebesluit. Het PvE kan een publiekrechtelijk voorgeschreven document en is ook een document dat in het economische verkeer een functie heeft. Op basis daarvan worden onderzoeksopdrachten aanbesteed. In het PvE wordt vastgelegd waaraan archeologische veldprojecten moeten voldoen. De formulering van de inhoudelijke vraagstelling (wat er moet gebeuren) en aanwijzingen voor de praktische uitvoering (hoe het moet gebeuren). Het opstellen en het uitvoeren van het PvE mag niet in één hand belegd zijn, tenzij het PvE is goedgekeurd door het bevoegd gezag. Het PvE geeft de probleem- en doelstelling van de te verrichten werkzaamheden van de vindplaats en formuleert de daaruit af te leiden eisen met betrekking tot het uit te voeren werk. Nadat het PvE is opgesteld kan het zijn dat nieuwe feiten en gewijzigde inzichten leiden tot een wijziging van de onderzoeksopzet (incl. uitwerking, conservering). Dit kan het geval zijn tijdens en na afronding van het veldwerk. Voor dergelijke beslissingen is akkoord nodig van het bevoegd gezag die het PvE heeft vastgesteld.

protosteengoed

Onvolledig gesinterde keramiek, gemaakt in diverse productiecentra in het Rijnland en Zuid-Limburg. Datering: 1225-1300.

PvE

Zie Programma van Eisen.

radebrikgrond

Een lössleemgrond met een compleet brikprofiel (niet-geërodeerd, -afgetopt), zonder hydromorfe kenmerken in de A2- of B2-horizont.

rivierterras

een relatief vlak gelegen terreinvorm die ontstaat als een rivier zich insnijdt in zijn eigen oude riviervlakte en daarbij een nieuwe riviervlakte vormt op een lager gelegen dalniveau. Daarbij worden de eventueel nog aanwezige geulen op de oude riviervlakte verlaten en er wordt altijd een steilrand met het jonge dalniveau gevormd.

rood aardewerk

Gedraaid aardewerk, lokaal geproduceerd. Datering: v.a. 13e eeuw.

Saalien

Voorlaatste glaciaal, waarin het landijs tot in Nederland doordrong (vorming stuwwallen), ca. 200.000-130.000 jaar geleden.

slenk

Deel van de aardkorst waarin de aardlagen relatief laag zijn gelegen als gevolg van tektonische daling langs breuken.

steengoed

Zeer hard gebakken keramiek, waarvan voornamelijk drink- schenkerei werd gemaakt. De productie vond voornamelijk plaats in het Duitse Rijnland tussen 1300 en 1900 na Chr.

terras (rivier-)

Door een rivier verlaten en daarna versneden dalbodem.

Weichselien

Geologische periode (laatste ijstijd, waarin het landijs Nederland niet bereikte), ca. 120.000-10.000 jaar geleden.

wit aardewerk

Gedraaid aardewerk van niet-ijzerhoudende klei. Datering: v.a. 14e eeuw.

Zuid-Limburgs aardewerk

Witbakkend aardewerk, vaak versierd met rode verfstrepen. Vervaardigd in Zuid-Limburg tussen 1075 en 1225.

